

Zaterdag 9 december 1916 – ochtendeditie

Het Scheldevraagstuk.

Het lid van de tweede kamer, de heer van Leeuwen, heeft op 6 december inzake een verklaring van de Belgische regering in verband met de oplossing van het Scheldevraagstuk, de volgende vragen ingediend:

1. Is de mededeling juist van de heer Camille Huysmans in Het Volk van 29 november 1916, dat de Nederlandse regering de verklaring heeft ontvangen van de Belgische regering, dat deze regering vijandig is aan elke oplossing van het Scheldevraagstuk, die zou berusten op annexatie van Hollands grondgebied?
2. Zo ja, is de minister dan bereid, de Kamer mededeling te doen van de inhoud van deze verklaring en van de betreffende deze zaak gevoerde briefwisseling?

Het antwoord van de heer Loudon, minister van buitenlandse zaken, ingezonden op 8 dezer, luidt:

1. De bij de eerste vraag bedoelde mededeling in Het Volk van 29 november jl. is, zo niet in de bewoording, dan toch in de geest juist.
De Belgische minister van buitenlandse zaken heeft namelijk met instemming van zijn medeleden der regering, aan de gezant der Nederlanden te Havre zijn standpunt ter zake schriftelijk doen kennen, verklarende, dat zijne excellentie met de wens, dat de betrekkingen tussen België en Nederland bij voortduring het kenmerk van vertrouwen en vriendschap zouden blijven dragen, niet aarzelde te herhalen, dat de Belgische regering ten sterkste afkeurde alle drijfverij, die

aantasting van de integriteit van het Nederlands grondgebied mocht beogen.

Tevens werd door tussenkomst van de gezant de Nederlandse regering gemachtigd van de afgelegde verklaring desgewenst gebruik te maken.

2. Met het bovenstaande is tevens de tweede vraag beantwoord.

Het Belgische Rode Kruis.

Het Rode Kruis van België achter het leger heeft een dienst georganiseerd voor pakjes, bestemd voor de herstellenden in de hospitalen, alsook voor de noodlijdenden in de loopgraven.

Elk pak bevat: 1 hemd, 1 paar sokken, 1 neusdoek, 1 handschoenspons, 1 stuk zeep, 1 pakje verbandartikelen en een pak sigaretten.

Zij, die het pakje van het Rode Kruis aan soldaten aan het Belgische front willen doen toekomen, kunnen inlichtingen inwinnen bij het secretariaat van het Belgische Rode Kruis, Lange Voorhout 86 in Den Haag.

Belgische coupons.

Het lid van de tweede kamer de heer De Beaufort had op 23 november inzake de aanhouding door de Franse postcensuur van naar Parijs gezonden en daar betaalbaar gestelde Belgische coupons de volgende vraag gesteld:

“De coupons der Belgische staatsschuld zijn alleen betaalbaar gesteld te Parijs; ze worden evenwel bij verzending daarheen door de Franse postcensuur aangehouden en niet doorgezonden, zelfs naar mij werd medegedeeld werden ze niet teruggezonden als daarom verzocht

werd. Met het oog op het grote belang der Nederlandse houders van Belgische staatsschuld veroorlooft de ondergetekende zich tot de minister van buitenlandse zaken de vraag te richten of zijne excellentie niet door in overleg te treden met de Belgische en zo nodig ook met de Franse regering zou willen trachten een regeling te verkrijgen waardoor de uitbetaling van de Belgische coupons beter verzekerd wordt.”

“Het antwoord van de heer Loudon, minister van buitenlandse zaken, ingezonden op 7 dezer, luidt:

Klachten over aanhouding door de Franse postcensuur van naar Parijs verzonden en aldaar betaalbaar gestelde Belgische coupons heeft ondergetekende tot dusver niet ontvangen. Zodra belanghebbenden zich met opgave van aangehouden en niet teruggezonden zendingen tot hem mochten wenden zal hij gaarne met de Belgische en zo nodig de Franse regering in overleg treden nopens een regeling, waardoor de uitbetaling van aan Nederlanders toebehorende Belgische coupons in het vervolg zonder stoornis kan plaats vinden.

Zaterdag 9 december 1916 – avondeditie

Een protest van de Amerikaanse regering tegen de wegvoering van Belgen.

Washington, 8 december. Het ministerie van buitenlandse zaken maakt een nota aan Duitsland openbaar, waarin verzet wordt aangetekend tegen het wegvoeren van Belgen voor gedwongen arbeid, als zijnde in strijd met alle precedenten en met de beginselen der menselijkheid.

Washington, 8 december. De nota betreffende het wegvoeren van Belgen is de 29^e november naar Berlijn overgeseind. Ze verklaart: De regering der Verenigde Staten heeft met de grootste bekommring en leedwezen vernomen van de politiek van de Duitse regering, om uit België een gedeelte van de burgerbevolking weg te voeren ten einde haar tot arbeid in Duitsland te dwingen. Ze is genoopt in vriendschappelijke geest, maar zeer plechtig verzet aan te tekenen tegen deze handelswijze, die een inbreuk is op alle precedentes en op de menselijke beginselen der internationale gebruiken, die sinds lang door beschaafde naties bij de behandeling van non-combattanten zijn aanvaard en gevolgd. Verder verklaart de regering der Verenigde Staten overtuigd te zijn, dat de gevolgen van deze politiek, indien zij wordt voortgezet, noodlottig zullen zijn voor de hulpverschaffing in België, welke uit menslievende overwegingen beraamd en met goed gevolg ten uitvoer gebracht is, wat algemeen betreurd zou worden en, naar men aanneemt, de Duitse regering ernstige ongelegenheid zou veroorzaken.

De Koningin-Regentes.

Naar wij vernemen, is de behandeling van de drie aanvankelijk te Brugge achtergehouden leden der bemanning van het stoomschip Koningin-Regentes, afgescheiden van het voor deze mannen zeer onaangename gemis aan vrijheid van beweging, in het algemeen correct geweest. Tenslotte werd de behandeling zelfs zeer beleefd. Ook bij het verlaten van België werd hun zo weinig mogelijk overlast aangedaan.

Voor de weggevoerde Belgen.

Het Belgische comité te 's Gravenhage van het Internationale liefdewerk voor krijgsgevangenen heeft het plan opgevat, zijn werkzaamheden ook uit te strekken tot de naar Duitsland

weggevoerde Belgen. Reeds heeft het er zich van vergewist, dat het Nederlandse Rode Kruis er geen bezwaar tegen heeft, dat ook aan deze mensen pakjes met levensmiddelen en versnaperingen zullen worden gezonden, nu ook zij manu militari naar een kamp te Soltau zijn overgebracht, van waar zij op verschillende plaatsen worden tewerk gesteld.

Het comité heeft zich verder in verbinding gesteld met de Belgische regering te Havre, die reeds begonnen is, aan de weggevoerden het rantsoen brood te zenden, dat de Belgische krijgsgevangenen in Duitsland van hun regering ontvangen.

Zodra het nodige overleg hierover met de Belgische regering zal zijn geëindigd, hoopt het comité zijn plan ten uitvoer te kunnen brengen.

Uit De Toorts:

Uit Vlaanderen wordt gemeld, dat dr. Ten Horn van Den Helder, het ambt van hoogleraar aan de Vlaamse universiteit heeft aanvaard.

De rector van de Vlaamse hogeschool zond de volgende dankbetuiging op de groet der Noord-Nederlandse studentenafdelingen van het Algemeen Nederlands Verbond:

Voor het ons toegezonden telegram, dat op de plechtige heropening werd voorgelezen, betuigen wij u onze oprechte dank. Wij hopen, zoals u, dat de Vlaamse universiteit een brandpunt zal worden van Nederlandse beschaving en dat, op die wijze, inniger toenadering zal ontstaan tussen de Vlamingen en hun noordelijke broeders.

De deportaties in België.

Het uitvoerend comité van het Internationaal Socialistisch Bureau, welk comité bestaat uit de heren P. J. Troelstra, H. H. van Kol, , J. W.

Alberda en Camille Huysmans, secretaris, is het volgende schrijven gezonden aan de heer Emile van der Velde, voorzitter van het Internationaal Socialistisch Bureau, als antwoord op diens tot het comité gericht schrijven, waarin werd opgewekt tot een internationaal protest van de socialistische partijen, inzonderheid ook van de sociaaldemocraten in Duitsland, tegen de deportatie van Belgen:

“Waarde partijgenoot,

Wij hebben van uw brief aan ons comité en de afdelingen der Internationale met warme sympathie en diepe ontroering kennis genomen. Niet minder heeft ons de noodkreet getroffen, door Belgische arbeiders, van alle richtingen en partijen, tot de arbeiders van alle landen gericht.

Bij uw en hun protest tegen de met het volkenrecht en de menselijkheid spottende behandeling, de Belgische arbeiders door de Duitse overheid aangedaan, sluiten wij ons zonder voorbehoud aan. Wij verwerpen absoluut alle spitsvondige redeneringen waarmee men tot heden van Duitse zijde de deportatie van Belgen naar Duits gebied en hun tewerkstelling ten behoeve van hun overweldigers tracht te vergoelijken. Ook wij hebben kennis genomen van de verklaringen van de militaire gouverneur te Antwerpen von Huene in oktober 1914, dat geen Belgische jongelieden naar Duitsland zouden worden gezonden, hetzij om bij het leger te worden ingedeeld, hetzij om er dwangarbeid te verrichten. Ons is het bekend dat op deze verklaring en een gelijkkluidende aan de Duitse gouverneur-generaal in België, de Belgische en de Nederlandse regeringen de terugkeer van honderdduizenden vluchtelingen naar hun vaderland hebben bevorderd. Zonder aarzelen spreken wij, als het unaniem oordeel van

ons comité, onze verontwaardiging uit over deze schennis van recht en goede trouw.

Terwijl wij ons verplicht achten de verbreiding van uw protest en van de noodkreet der Belgische arbeiders in alle kringen van de Internationale zoveel mogelijk te bevorderen en op herstel van het onrecht aan te dringen, is het ons een grote voldoening, u te kunnen mededelen, dat de Duitse sociaaldemocratie reeds op verschillende wijze bij haar regering heeft geprotesteerd, nog voordat haar uw protest had bereikt. Het is u bekend, dat in de rijksdagzittingen van 31 november en 3 december jl. bij de behandeling van de wet, die de verplichting tot de militaire dienst ook tot de civiele hulpdienst uitbreidt, verschillende sociaaldemocratische sprekers de gelegenheid hebben weten te vinden, om hun stem tegen de deportatie van de Belgen te verheffen.

Het waren de partijgenoten Vogtlierr, Haase en Dittmann van de Sociaaldemocratische Arbeidersgemeenschap, terwijl namens de meerderheid der sociaaldemocratische rijksdagfractie partijgenoot Bauer zich bij hun protest aansloot. Laatstgenoemde spreker deelde in de rijksdag tevens mede, dat zijn fractie reeds in de commissie en in directe verhandelingen met de regering ten gunste van de Belgische arbeiders werkzaam was geweest en dat ook namens de Duitse vakverenigingen in deze richting was gewerkt.

Onmiddellijk na afloop van de behandeling van die wet hebben zich – in aansluiting met uw oproep en in overleg met de Oostenrijkse sociaaldemocraten – twee vertegenwoordigers van de Duitse sociaaldemocratische partij, die voorstander is en blijft van het herstel van de Belgische onafhankelijkheid, partijgenoten Scheidemann en Ebert, naar Den Haag te begeven, om met ons comité over de zaak der Belgische arbeiders te beraadslagen. Zij deelden ons mede, dat reeds voor de openbare behandeling de zaak

door partijgenoot Legien uitvoerig in de begrotingscommissie was behandeld en dat hij zich daarbij niet slechts op gronden van recht en menselijkheid, doch ook op praktische gronden, ontleend aan zijn kennis van de Belgische arbeiders, ten stelligste tegen hun gedwongen tewerkstelling had uitgesproken. Wij hebben daarop onze Duitse partijgenoten nader ingelicht over de treurige toestanden in België, met name over de schuld van de Duitse overheid zelf aan de daar heersende werkloosheid en zij hebben ons hun voornemen te kennen gegeven, om daarnaar een ernstig onderzoek in te stellen en alles te doen, wat dienen kan, om deze dwangmaatregelen tegen te gaan.

Uit deze feiten blijkt, dat ge niet ten onrechte hebt gemeend, een beroep te mogen doen “op alle leden der Internationale, op de onzijdigen, op de oorlogvoerenden en zelfs op hen die tegen elkaar strijden!” Inderdaad: “na al het gebeurde en ondanks alles zijn zij socialisten!”

In deze conferentie met de twee vertegenwoordigers der Duitse sociaaldemocratie, kwamen verschillende gevallen van dwang, onrecht en onmenselijkheid ter sprake, wel niet zo in het oog springend als het Belgische maar toch van die aard dat het gewenst zou zijn, tot herstel daarvan de socialistische partijen en hun politieke vertegenwoordiging in de oorlogvoerende landen in voortdurende actie te houden.

Wegvoering van gevangenen, vaak buiten Europa – slechte behandeling van krijgsgevangenen – belemmering van correspondentie van gevangenen en soldaten met hun familie, waarvan allerlei onnodige verscherping van oorlogsleed het gevolg is – wegvoering van burgerlijke bevolking door oorlogvoerende machten, internering van vreemdelingen, behorende tot een vijandige macht – represailles ten koste van gevangenen en

geïnterneerden in plaats van wederzijdse tegemoetkoming te hunnen gunste – ziedaar zovele gevolgen van de oorlog, buiten zijn eigenlijk wezen gelegen, welke hetzij in het algemeen, hetzij in hun toepassing op bijzondere gevallen, deze actie meer en meer noodzakelijk maken. Door ons werd daarom het idee geopperd, dat de afdelingen der Internationale, waarop ge terecht een beroep hebt gedaan voor de zaak der Belgische arbeiders, voor de door ons genoemde zaken, meer duurzaam zouden moeten samenwerken. Indien de partijen der voornaamste oorlogvoerende landen elk een vertegenwoordiger benoemden in een te Den Haag te vestigen comité dat onder de leiding van het uitvoerend comité van het Internationaal Socialistisch Bureau zou staan, zou dit het centrale bureau kunnen zijn, van waaruit de parlementaire vertegenwoordigers de inlichtingen zouden kunnen krijgen, nodig om bij hun regeringen op de opheffing van tal van misstanden betreffende de reeds genoemde zaken, aan te dringen.

Dit denkbeeld, door de vertegenwoordigers van de Duitse sectie der Internationale met sympathie begroet, wordt door ons in uw welwillende aandacht en medewerking aanbevolen. Wij hopen, dat ge tot de uitvoering daarvan zult willen medewerken door uw invloed aan te wenden, ook bij de Franse en Engelse partijen, die naast de socialistische partijen van Duitsland, Oostenrijk-Hongarije, Italië en Rusland in die commissie zouden moeten zitting nemen, om althans tot een begin van actie te kunnen komen. De verdere uitbreiding ervan zou daarna moeten worden overwogen; maar daarop kan de zaak niet meer wachten.

Wij willen openlijk uitspreken, dat deze commissie in geen enkel opzicht het politiek karakter zou dragen, dat onafscheidelijk verbonden is aan een samenkomst van het Internationaal Socialistisch Bureau, waartoe tot nog toe de Franse en Engelse partijen hun medewerking niet hebben willen verlenen. Het geldt

hier de stichting van een hulpcomité, waarvan het doel uitsluitend is het onnodige leed van de oorlog te verzachten, dat op de arbeidende klasse het eerst en het zwaarst drukt, en dit leed waar mogelijk te voorkomen. Naarmate de oorlog duurt wordt de oorlogvoering verscherpt, en wordt dus het optreden van zulk een internationale commissie dringender noodzakelijk. De Internationale zou haar plicht verzaken, indien zij niet met eerbiediging van het standpunt der verschillende secties, zolang deze niet onderling tot overeenstemming zijn gekomen, alles doet wat in haar vermogen is, om het leed van de oorlog te lenigen en onnodige verscherping daarvan te voorkomen.

Mocht het door ons aanbevolen denkbeeld worden verwezenlijkt, dan zou uit de deportatie van onze mateloos zwaar geteisterde maar desondanks voor hun onafhankelijkheid pal staande Belgische kameraden althans een werk van internationale betekenis voor de arbeidersklasse der oorlogvoerende landen zijn voortgekomen.

L. Picard zegt in zijn blad, De Vlaamsche Gedachte, zijn mening over de deportaties in België. Wij ontlene aan het artikel twee fragmenten, vooreerst dit:

De oorlog is een wreed bedrijf, en waar de vrede zo moeilijk te bereiken is als nu, worden op het laatst aan alle zijden zoveel mogelijk alle beschikbare krachten aangewend.

Zo wil Duitsland nu ook de beschikbare mannenarbeid uit België – Vlaanderen en Wallonië – naar Duitsland overbrengen om hem daar te benuttigen in de economische defensie tegen de Engelse blokkadepolitiek.

In deze benarde tijden, in het vooruitzicht van nog slechtere dagen, werden mannen van hun vrouwen, vaders van hun kinderen, zonen van hun moeders afgerukt.

Wij, flaminganten, die steeds ten nauwste samen voelden met het volk, voelen ook nu met diepe smart, het niets ontziend geweld en het wordt ons koud om het hart als wij zien hoe Duitslands opperste legercommando alles nog slechts berekent in verhouding tot het haar gestelde enige doel: het veroveren van een voor Duitsland gunstige vrede.

België, Vlaanderen en Wallonië tellen in dit systeem nog slechts mee in zoverre ze voorraden beschikbare en bruikbare krachten vertegenwoordigen; de individualiteit der volkeren, evenals die der enkelingen, wordt daarbij op de tweede rang geschoven; slechts waar het systeem het toelaat wordt daarmee nog rekening gehouden.

We moeten dan ook niet geloven dat de Duitsers opzettelijk wreed zouden handelen in de wijze waarop zij deporteren. Ik voor mij geloof stellig dat veel van wat daaromtrent verhaald wordt, slechts verdichtsels zijn.

Doch het deporteren zelf is wreed.

Verder nemen wij nog dit gedeelte van Picard's artikel over:

Bij iedereen wordt het oordeel over wat tijdens de oorlog gebeurt, bepaald door zijn mening omtrent de vrede. Wij, flaminganten, zullen de Duitse deportaties dus dubbel afkeurenswaardig heten, niet alleen omdat ze ons volk treffen, maar tevens omdat door de afkeer voor Duitsland die zij zullen verwekken, meteen het herstel van die neutraliteit moeilijker wordt gemaakt. Wellicht zijn de deportaties zelfs een teken dat men in Duitsland van het herstel der neutraliteit

niet meer wil weten, en dat de prediking van de haat te Le Havre, in de Belgische vluchtelingenpers en in de socialistische Internationale reeds dit voor gevolg heeft gehad, dat de garanties waarvan in Duitsland sprake is, meer en meer het karakter krijgen van een reële possessie, en dat men bv. de Maaslinie zou willen houden of het koninkrijk Vlaanderen stichten.

Wij geven echter alle moed niet op: herstel der neutraliteit zal stellig zeer moeilijk zijn, maar elke andere oplossing der Belgische kwestie brengt zo niet veel meer, dan toch evenveel moeilijkheden met zich. Wij weigeren dan ook beslist en elke flamingant moet o.i. beslist weigeren mee te doen aan, of zelfs maar zijn goedkeuring uit te spreken over een campagne, die niet ten doel heeft een in nood zijnd volk te helpen, maar slechts beoogt haat tegen Duitsland te verwekken.

Wij willen echter geen haat tegen Duitsland voeden, want in naam van die haat komt men ons vragen Vlaanderens toekomst op te offeren aan zagezegd een groter Europees doel: Duitsland in bedwang te houden door een versterkt België.

En tot dit offer zijn wij niet bereid.

De Toorts, het staat- en letterkundig weekblad voor Holland, Vlaanderen en Zuid-Afrika, onder leiding van prof. Bodenstern, dr. René de Clercq en mr. van Es, bevat van de laatste een artikel, Oorlogsdoeleinden geheten. De schrijver herinnert daarin aan de opvattingen van Kölnische Zeitung en Kölnische Volkszeitung:

De eerste schijnt ten aanzien van de kleine thans bezette staten geen herstel te willen voorstaan, dan voor zover de daarin wonende nationaliteiten, die de Duitsers welgezind zijn, zich ook in de toekomst bij hen willen aansluiten.

De Kölnische Volkszeitung wil België enige dwang opleggen om te maken, dat de Maaslinie en Antwerpen niet tot wapens tegen Duitsland zullen dienen en spreekt uit, dat zowel de militaire als economische veiligheid van Duitsland eist, dat zij de hand op Antwerpen houden.

Aan het slot van zijn artikel schrijft van Es:

Wij willen geen oorlog. En wij, die van de aanvang af gemeend hebben, dat niet de Duitse regering uitsluitend de schuld van deze oorlog draagt, willen hem allerminst tegen Duitsland, dat naar wij kunnen oordelen, veel minder het Hollandse belang heeft bedreigd, dan de mogendheden der Entente. En nog eens: wij kunnen begrijpen, dat in dit stadium de volkspers in Duitsland uit de gemaakte veroveringen wapens van verweer wil smeden tegen de vijand, zo nodig wapens tot de aanval bij toekomstige bedreigingen.

Maar wij, die slechts rekening houden met het Nederlandse belang en wel in overeenstemming met de beginselen, waarop de toekomstige Europese vrede zal moeten worden gegrondvest, willen bij het opmerken van die symptomen nadrukkelijk verklaren:

Wij achten de door de Kölnische Zeitung en Kölnische Volkszeitung voorgestelde Duitse oorlogsdoeleinden in strijd met het Nederlandse belang, niet zozeer omdat het de macht van Duitsland zou versterken en ons wat Maastricht en de Schelde betreft in een gevaarlijke positie zou brengen, als wel omdat geen vreemde geest over Vlaanderen mag heersen. Indien wij gezworen hebben Vlaanderen te bevrijden van het oude juk, is het niet om te dulden, dat een nieuw juk, hoeveel lichter men het ook mag voorstellen, gelegd wordt.

Wij verklaren tevens met de meeste nadruk overtuigd te zijn, dat een onvrijwillige inlijving op welke manier ook, bij Duitsland, voor dit land

gevaaren van binnen- en buitenlandse aard zal opleveren, waarbij die van voor 1914 slechts kinderspel zijn en dat de rust en vrede van Europa op de scherpste wijze verstoord zullen blijven.

Indien de Entente blijft bij een scherpe economische politiek na de oorlog, zal inderdaad die vrede en rust toch niet weerkeren en als zodanig blijft de bezetting van België een doeltreffend antwoord, maar meer ook niet.

Wil er een eerlijke vrede komen, die in Europa gelegenheid zal geven aan cirkel en midden om zich harmonisch te ontwikkelen, dan zal de Belgische staat zonder inlijving, tenzij vrijwillig, moeten vervormd worden tot een nieuwe staat, waarin het Vlaamse volk als meerderheid niet de knecht speelt. Dat zal voor Duitsland de beste beveiliging zijn. Want dit Vlaamse volk zal, zonder vazalstraat te willen zijn van Duitsland, evenmin ook dulden, dat het terug een voetenbankje wordt van Frankrijk, zoals het in 1830 geschapen is, met de medeschuld van Pruisen en overig Duitsland.

De tijd van inlijven en neerwerpen van kleine nationaliteiten is voorbij. Wij hadden de hoop kunnen voeden, dat deze feiten in Duitsland begrepen waren, al schenen ze in het Pruisische parlement slechts bij de volkspartijen weerklink schenen te vinden.

Wij smeken en wij bidden niet. Wij waarschuwen: Maak Vlaanderen schoon en ge zult een vredig Europa opbouwen. Sla Vlaanderen neer en uw eigen stamverwanten, wij die ons het Dietse volk noemen, zullen uw verderf zijn nu of later.

In Vrij België wijdt Frans van Cauwelaert een artikel aan het activisme en het passivisme in de Vlaamse Beweging. Aan het slot zegt hij dit:

Wat de activistische richting kenmerkt is geen grotere werkzaamheid, geen grotere opofferingsgeest, en – vermits ook dit

schijnt mee te tellen – geen grotere durf waar het gaat om het gebod van het geweten en het heil van ons volk. Wat ze kenmerkt is een politiek beginsel, om hetwelk wij niet heen kunnen, namelijk het beginsel dat zij van de dwangmacht der Duitse bezetting en van de Duitse invloed, op het toekomende vredesverdrag zoveel mogelijk willen partij trekken om aan België en in het bijzonder aan het Vlaamse gedeelte van ons land een statuut op te dringen, dat ons een Vlaams bestuurlijk leven voor Vlaanderen waarborgt, maar tevens onze staatkundige vrijheid aan noodlottige banden legt. Want dat is de ware kern van geheel de activistische politiek. Misschien hebben niet al haar aanhangers deze duidelijk herkend en wel zeker is het, dat de meesten onder hen er de consequenties niet van voorzien, noch volledig zouden aanvaarden. Maar zo staat de zaak en niet anders. Wij evenwel beschouwen dit Duits-Vlaamse bondgenootschap, als een laster en, bij alle verzoeningsgezindheid tegenover personen, blijven wij tegenover dergelijke politiek onverzoenlijk en strijdvaardig, omdat wij zulks voelen als een gebod tegenover ons Vlaamse volk, als een eedverplichting tegenover de Vlaamse helden, welke of vrijwillig of bij oproep, maar in de hoogste liefde, voor hun Vlaanderen recht en eerherstel met hun bloed hebben geëist. Want dit bloed, het heeft gevloeid door Duitse hand.

De Vlaamsche Gedachte (L. Picard) komt er tegen op, dat Albert Verwey in zijn beschouwing in zijn tijdschrift De Beweging de deportaties uit België te pas brengt in het debat over Vlaamse politiek. Verwey, zo lezen wij in de Vlaamsche Gedachte, drukt nl. de hoop uit, dat de huidige deportaties van Vlamingen en Walen naar Duitsland aan alle verbindingsen een einde zullen maken en dat wij, flaminganten, Duitsland zullen gaan haten zoals een Westerling het hoort te doen.

De Vlaamsche Gedachte zegt:

De Vlamingen willen gebruik maken van de Europese machtconstellatie. Dit is een recht dat elk volk heeft en dat Nederland in het bijzonder zeer dikwijls gebruikt heeft.

Dat er onder ons, actieve Vlamingen, zouden zijn die een blijvende overheersing van Duitsland zouden wensen, of zouden gewenst hebben, zoals Albert Verwey in de aanvang van zijn artikel doet geloven, is beslist onjuist; zelfs de meest verregaande leden van Jong-Vlaanderen wensen dat niet.

Het schijnt De Vlaamsche Gedachte onaannemelijk toe, dat de Vlaamse Beweging zou bestreden worden, alleen maar omdat de flaminganten niet op dezelfde toon zitten van de Moffenhaat als in zekere kringen in Nederland.

Professor Leo van Puyvelde wijdt in De Amsterdamer, Weekblad voor Nederland, een uitvoerige bespreking aan het boek: *La Belgique au tournant de son histoire*. Wij ontleen aan zijn bespreking het volgende:

Wie zijn de eigenlijke stellers en uitgevers van dit boek?

Het komt van de Duitsers in België.

Hoewel de sluwheid van de schrijvers, om hun nationaliteit en hun bedoelingen te verstoppen, zelfs gaat tot het foutief aanhalen van het zeer weinig Duits, dat in het boek voorkomt: "etwas fransoesischer" (blz. 56), kunnen zij niet geheel hun afkomst verloochenen.

Allereerst worden zij verraden door staaltjes Duits Frans, die geheel verschillen van de Beulemans-taal van de verfranste Vlamingen; en tekenend zijn ook de hoofdletters bij vele zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden.

Waar de samenstellers van zichzelf spreken begaan zij een onhandigheid te meer. In de voorrede laten zij zich doorgaan voor een groep Belgen: “les patriotes belges, auteurs de “La Belgique au tournant de son histoire”; doch op blz. 48 wordt achter het oordeel van de burgemeester van het Vlaamse Lummen over de taalkwestie in België, gezegd: “qu’on ne pense pas que c’est un flamand qui rappelle cette déclaration du commencement de 1914. C’est un Wallon, mais Belge avant tout, de la capitale de la Wallonie. ”

Onder de voorrede hebben de samenstellers de voorletters E. P. geplaatst, en er zijn zowaar mensen gevonden, die daarbij, op instigatie, de naam van Edmond Picard vernoemd hebben. Met evenveel recht kon men Emile Verhaeren doen doorgaan als de schrijver van zulk een stijl en zulk een taal!

Men moet alweer lichtzinnig zijn om zich door zulke voorstellingen op een dwaalspoor te laten brengen. Vooral als men staat voor zulk een verbluffende documentatie als in dit boek tentoon gespreid wordt! Er is geen Belg in het bezette gebied, die ooit, tegen schatten van goud, aan zulk een documentatie zou geraken. Niet alleen worden Hollandse kranten geciteerd, die in België toegelaten worden, doch ook De Tijd, de Haagsche Post, de Vragen des Tijds, tot zelfs De Telegraaf – en verder niet enkel allerlei Duitse, maar ook Engelse en Franse boeken en bladen, tot zelfs de Sémaphore de Marseille! Alleen zij, die behoren tot de dienst van inlichtingen als er een bestaat in de Politische Abteilung van het Duits bestuur te Brussel kunnen in België beschikken over zulk een uitgebreide documentatie.

Het gaat niet op, hierbij aan te nemen, dat Belgen die in Holland verblijven, hun landgenoten in het bezette gebied daarvan voorzien hebben. Hoe zouden zij zoveel door de Duitsers gewraakte geschriften in Brussel bezorgd hebben? En al was dit nog mogelijk

geweest, de veronderstelling houdt geen steek, wanneer uit de bedoelingen, die in het boek opgesloten liggen, blijkt dat dit geschrift alleen van Duitse zijde in het licht gezonden kan zijn.

De Duitse soldaten en de Belgen.

In verband met ons vorig bericht kunnen wij nog mededelen – zegt De Telefraaf – dat de Duitse rijksdagleden, die dezer dagen te 's Gravenhage vertoefden, de heren Scheidemann en Ebel waren. Zij hebben geconfereerd met leden van het Internationaal Socialistisch Bureau en met een aantal Hollandse sociaaldemocraten. Zoals wij reeds mededeelden, zullen de socialisten in Duitsland krachtig tegen de voortgezette deportatie van Belgen protesteren. De vraag wordt overwogen of niet op enigerlei wijze kan worden belet dat Duitse arbeiders in bepaalde bedrijven met de Belgen zullen moeten samenwerken.

In de laatste Observer was het hoofdartikel gewijd aan Englands zeemacht.

In zijn betoog zegt het blad, dat de Duitse bladen, naar aanleiding van de aanvallen van Duitse torpedoboten op de Engelse kust, de Engelsen door pralende woorden trachten te verlokken om roekeloze dingen te doen. Daarvoor waarschuwt het blad, maar niettemin wil het, dat de vloot krachtiger zal optreden. En het ergert zich, dat Balfour in het Lagerhuis aanvallen op Zeebrugge heeft afgeraden, omdat het “een oorlogshaven is, verdedigd door machtige kustbatterijen”. Een zonderlinge “non possumus”-politiek in de mond van de vertegenwoordiger van de vloot van Engeland, “dat altijd met inspanning heeft gevochten om te beletten, dat er op de Vlaamse kust vijandelijke oorlogshavens zouden worden gevestigd.” Het blad meent, dat “behoorlijke samenwerking tussen de zee- en de landmacht niet alleen voor goed een einde kan maken

aan al de last, die Zeebrugge bezorgt, maar ook de militaire plannen van de entente grotelijks zou bevorderen.”

Het lager onderwijs in België.

Een correspondent in België schrijft ons:

Armer, onwetender, ellendiger en meer verbasterd volk dan onze Vlaamse voorouders waren in 1815, toen Willem I koning der Verenigde Nederlanden werd, kunnen we niet worden, al duurde de oorlog van heden nog lange jaren. Hier was toen bijna alles teniet en werd alles, wat nog waarde had aan de Napoleontische oorlogsgod geofferd, door wiens hulp de keizer van Sint-Helena de wereld wou aan zijn voeten leggen. Alles was Vlaams was, aard, taal, kunst en onderwijs stikte en werd vernietigd door de stelselmatige verfransing van adel en burgerij, die ons volk, dat enkel een ruwe taal sprak, beschouwde en behandelde als trekbeesten.

In België is men over het algemeen nog zeer verwijderd van het licht, dat de geschiedenis van 1815 tot 1830 moet ophelderen. Waar de jongste schrijvers, zoals Sluys en dr. Van Kalken met klare en frisse oorkonden onze Vereniging met Holland een onschatbare weldaad noemen, komt dan weer dr. Terlinden zich uitsluitend op Rooms kerkelijk standpunt plaatsen, om de regering van Willem I door eenzijdige beschouwing hatelijk te maken. En dit nog wel met een werk, dat onze regering als prijsboek uitdeelde aan de laureaten van athenea en colleges! Men mag zich nochtans afvragen, waar Willem de moed haalde om een zo verknecht volk als het onze toen was, naast onze lang tevoren gans ontvoogde Noord-Nederlandse broeders, onder zijn gezag te nemen, zo de ziektekiemen brengend bij een gezond lichaam. Het is waar, de inzichten der diplomatie zijn ... ondoorgrondelijk.

Willem nochtans ging met vaste hand en onwankelbaar vertrouwen aan het werk. Hij wilde België opbeuren en dacht er al spoedig aan hier te lande een schoolstelsel in te richten, dat reeds in de Noordelijke provinciën werkte en daar zegen en goede vruchten had gebracht. Immers, Cuvier, die in 1810 de scholen van Holland bezocht, zegde o.a. in zijn verslag aan Napoleon: "Men kan zeggen, dat het lager onderwijs boven alle lof verheven is." Hij stelt tevens vast dat het lot der onderwijzers in goede handen is en weinige met minder dan 1000, veel met boven de 3 en 4000 frank betaald worden. Hij sprak ook de wenselijkheid uit het Hollands schoolstelsel in Frankrijk ingevoerd te zien.

De zozeer geroemde "Maatschappij tot Nut van 't Algemeen", in 1784 te Amsterdam door Jan Nieuwenhuizen gesticht, maakte de hervorming van de volksschool in Holland tot een alleredelste taak. Haar volgehouden pogen bracht, na tweeëntwintig jaar arbeid, de schoolwet in 1806 tot stand, die in haar leerplan geen plaats had voor godsdienstig onderwijs en toch door alle gezindheden en geloofsbelijdenissen werd aanvaard.

In 1814 waren de noordelijke provinciën op die manier het zuiden ver vooruit. Ook stuitte hier de onzijdige school op het verzet van de ganse geestelijkheid, die geen "goddeloze" school kon dulden. Een andere hinderpaal op de weg van de schoolregeling was de Belgische tweetaligheid. De Walen en heel de Vlaamse aristocratie met de gegoede burgerij spraken Frans of een brabbeltaal, die men Frans durfde noemen. Doch met voorzichtigheid bracht de regering alles vrij bevredigend tot stand. Willem had voor doel de Belgische bevolking op dezelfde voet van beschaving als de Hollandse te brengen. De regering, zegt de heer Sluys, "wilde een enkele Nederlandse natie vormen, met een belangrijk Waals gewest, dat in en door de Franse taal beschaafd werd, en een klein Duits gedeelte met Germaanse geestesontwikkeling." De koning had vooral de

bevordering van het onderwijs der Nederlandse taal in Zuid-Nederland op het oog. De “Maatschappij tot Nut van ’t Algemeen” stichtte afdelingen te Brussel, Antwerpen, Gent en Luik.

Minister Falck, een uitstekend staatsman, de rechterhand van Willem I, richtte in België een afzonderlijk departement van openbaar onderwijs in en bracht een commissie tot stand, “belast onderzoek te doen over de behoeften op schoolgebied en het Nederlands regime hier te lande in te voeren. “Deze commissie kon zich al spoedig bemoeien met alles wat het lager onderwijs aanbelangde. In elke provincie kwam een jury van onderwijs in werking. De onderwijzers werden gekeurd, schoollokalen gebouwd of hersteld, verbeterd, gemeubeld. De bezoldiging werd geregeld en de jonge meesters kregen schoolopleiding door welingerichte normaallessen. Om de onderwijzers op de hoogte te brengen, werden door Hollandse vakmannen voordrachten gehouden en men groepeerde hen in kantonale of districtsbonden. Aan het hoofd van elk provinciaal district werd een schoolopziener geplaatst. De schoolopzieners vormden in elke provincie een commissie van onderwijs, met de gouverneur aan het hoofd. Weer door het “Nut” werden in de provincies genootschappen gesticht, wiens leden de verplichting op zich namen het openbaar onderwijs uit al hun kracht te steunen, zo op zedelijk als op stoffelijk gebied.

Onder de Franse overheersing hadden de onderwijzers geen vaste jaarwedde. Door hun loonstelsel waren zij afhankelijk van de ouders. Het gebeurde meermaals dat men hen met levensmiddelen betaalde: aardappelen, graan, brood, steenkolen. De regering der Verenigde Nederlanden deed haar best om aan deze treurige toestand trapsgewijs een einde te maken. In 1817 werd de normaalschool van Lier gesticht, die thans nog bestaat. Tot haar inrichting werden drieduizend gulden uitgekeerd. Door koninklijk besluit van 10 oktober 1817 werd de heer Bernard Schreuder,

Rooms-Katholiek onderwijzer uit Noord-Nederland, met een jaarwedde van 1600 gulden, vrije woning en een zeker aandeel in het schoolgeld der leerlingen, aangesteld tot bestuurder. "Schreuder is een geleerd man, hij kent zeer goed Frans en is zeer ervaren in alle zaken van onderwijs."

Wie nu verneemt dat toen de leertijd in de kweekscholen vier jaar duurde en de aldaar verplicht gestelde vakken nagenoeg dezelfde zijn als die van onze hedendaagse kweekscholen, mag verwonderd zijn dat het België na 1830 zijn kweekscholen met driejarige cursus inrichtte en enkel in de jongste jaren tot het Hollands tijdperk terugkeerde.

De Koninklijke besluiten van 1 en 15 september 1817 stelden een jury in om in de Zuidelijke Nederlanden examen af te nemen. Niemand kon zonder getuigschrift van bekwaamheid tot onderwijzer worden aangesteld.

Onder de invloed van Comenius, Locke, Rousseau, Salzmann, Pestalozzi, kwamen de Nederlandse hervormers Wester, Nieuwold, Prinsen en Schreuder aan de arbeid, met het doel de ganse schoolinrichting te hervormen. Zij slaagden volkomen. Reeds uit een verslag van 1821 kunnen wij de weldaden schatten, die ook voor België de vruchten waren van het pogen van deze ervaren opvoedkundigen. Dat er intussen veel Hollanders in onze scholen werkzaam waren, mag niemand verwonderen die weet hoe in België de algemene geestesontwikkeling diep begraven lag onder armoede en alzijdige ellende, terwijl Holland zo eindeloos hoog boven ons was gestegen en de regering, we zegden het reeds, zich bleef inspannen om ons onderwijs met dit van het noorden op gelijke voet te plaatsen.

Weldra kwamen ook avond- en zondagscholen tot stand. Reeds in 1819 had Brussel een lagere school met handenarbeid. In 1825 werd te Brussel een “Maatschappij tot ontwikkeling en steun van de bewaarscholen” gesticht. Onder Napoleon had de stad Antwerpen 21 betalende scholen. Eerst in 1818 werd een school voor 300 arme knapen in een onbehoorlijk lokaal ingericht. In 1821 kwam de eerste school voor arme meisjes, zowat 130 in getal.

De kuiperijen en vijandelijkheden van de veelsoortige Belgische bekampers van het nieuw koninkrijk, hadden het echter reeds in 1825 op schoolgebied zover gebracht, dat in de tweede kamer luide stemmen opgingen, tot voordeel van een nieuwe schoolinrichting. Deze moet zorg dragen, zegt de Belgische afgevaardigde Reyphius, dat de jongelieden onderwezen worden in goede beginselen, die overeenstemmen met onze zeden en instellingen (13 december 1823). Terwijl de afgevaardigden van het noorden het allen eens waren met de regering, bleven die van het zuiden verdeeld. De strijd van de voorstanders der staatschool tegen de voorstanders van de vrije school was begonnen.

Het wetsontwerp, op 26 november 1828 aan de tweede kamer voorgesteld, maakte wel onderscheid tussen bijzonder en openbaar onderwijs, doch het verzet der Belgische afgevaardigden was zo heftig, dat de koning op 27 mei volgend het voorstel introk. Door een eenvoudig besluit werd zoveel als een afzonderlijke schoolvergunning voor België toegestaan. Het volk bleek niet rijp om met Holland samen te leven. De oneensgezindheid was te groot onder de burgers van het zuiden. Thans denkt men wel anders. Reeds onmiddellijk na 1830 sprak de Belgische socioloog Ducpétiaux de lof van de regering van Willem I.

In 1825 waren er op de 19 provincies der Verenigde Nederlanden maar drie Belgische, Luxemburg, Namen en Henegouwen, met een

schoolbevolking boven het gemiddelde. De zes provincies beneden het gemiddelde waren alle Belgisch. Frankrijk stond toen ver beneden dit gemiddelde.

Van 1817 tot 1828 werden in België 1814 schoollokalen of onderwijzerswoningen opgebouwd of verbeterd.